

Ha egyéni kutatásai csaknem kizárólag Erdély története körébe is vágnak, egyetemi oktatói munkája rendjén kitekint az emberiség egész új- és legújabbkori történetére. Az egyetemes újkori történet 1870—1914 közti szakaszáról egyetemi jegyzetet publikált, részt vett a korszakról készített szöveggyűjtemény készítésében, és egyik szerzője a *Történeti kronológia* (Bukarest, 1976) jelenkori részének.

A méltatónak el kell azt is mondania, hogy Imreh barátunk társadalmi hasznosságát nemcsak könyvein, tanulmányain, nevelőmunkáján és közösségi tevékenységén mérhetjük le, hanem gazdag közírói-publicisztikai közleményein is.

Miközben a történelem tárgyköréből közölte tanulmányait, szíve mélyén rejtett vágya maradt, hogy második szakjából, a szociológiából is vizsgálzzék a nyilvánosság előtt. A *Változó valóság* című szociográfiai tanulmánykötet összegyűjtésével és szerkesztésével, ahogy ő mondja, „a staféta törvénye” értelmében, „a monografikus társadalomrajz elkötelezettjeként” adta át tudását, tapasztalatait az utána következőknek, és kapcsolta össze az ide kötődő fiatalabb generációt.

A Kriterion Könyvkiadó munkaközösségének figyelmessége, hogy most előtűnik fekvő tanulmánykötetének megjelenését Imreh István 60. születésnapjára időzítette. Így válik az *Erdélyi hétköznapiak* (Bukarest, 1979) kinyomtatása ünnepi alkalommá. Benne: a szerző eddigi munkásságának mintegy summáját találja együtt az olvasó. Azokat a tanulmányokat, melyeket mint édes gyermekeit évtizedekig óvta-alakította. Kedvenc témáit rakta itt csokorba, élén a „múlt időben” élt székelyekkel. De az olyan tanulmány, mint *A bereckiek moldvai kapcsolatairól*, már a magyar—román közös múltról elhangzó hitvallás. Az 1750—1850 közötti évszázad tanulmányainak időkerete az a korszak, amely a feudalizmusról a kapitalizmusra való átmenet, a hagyományos-elhaló régi helyett az új polgári világ születési szakasza.

Erdély népei, társadalmi erői rohannak a forradalomba. A forradalom és szabadságharc pedig kitermeli a maga gyermekeit, az élre dobja Gábor Áront, a változáson munkálkodó ágyúöntő ezermestert. És megszületnek az 1840-es székely hadilapok, a forradalmi ellenállás politikai-propaganda fórumai. Együtt tehát a tanulmánykötetben az eddigi életmű sok jellemző darabja és témája: székely társadalomtörténet, vajdú polgári rend, 1848, történeti statisztika. S mindez nem akármilyen színvonalon, hanem elmélyült kutatásra építve, a modern történettudomány módszereivel és vonzó formájúvá varázsolva-kiművelve.

Életszakaszt és nem életművet értékel a pályatárs. Közös mesterünk, Kelemen Lajos talán leghűségesebb követője, Szabó T. Attila szokta mondani: az alkotás legnyugodtabb éve a 60. esztendő után következnek. Ehhez a helytálláshoz kívánunk Imreh István barátunknak erőt-egészséget! Vállalásához annak, ami sors és történelem.

Csetri Elek

Őszinte köszönettel

kell kezdenem. Köszönettel a *Korunk* szerkesztőségének, hogy alkalmat teremtett erre a találkozásra. Hálás vagyok Gáll Ernőnek, Herédi Gusztávnak, Csetri Eleknek, Egyed Ákosnak, Garda Dezsőnek a biztatást sugárzó meleg, nehezen felelhető szép szavakért. Illesse köszönet a Kriterion-könyvek szerkesztőit is, akik mindent megtettek azért, hogy a rendet tartó faluval, erdélyi hétköznapiakkal ne csak a magam gyönyörűségére foglalatostkodjak, hogy vizsgálatódhassak azzal a gondolatlaltal: annyi felelősséggel élő erdélyi írástudó nyomába lépve, magam is válhatok szolgálatot.

A mai mérlegkézsítők kettős számadásra kötelezetten kell vallomást tennem. Magamról kellene elmondanom, miként sáfárkodtam azokkal az erőkkal, amelyeket népemtől, társadalomtól jussoltam, és számvetést kellene bemutatnom arról, hogy miként gazdálkodtam a szellemi életünkben nékem jutott közföld-parcellával: históriánkkal. Nehéz feladat. Hadd kezdjem emlékezéssel. Majd fél századdal ezelőtt álltam falumbeli öreg határőrkatona rendbéli székelyek elé, akik nevében Fodor Feri bácsi kötelezett arra, hogy első középiskolai évem bizonyítványát, a kolozsvári értesítőt bemutassam. Tanúsítanom kellett tucatnyi férfiember előtt, akik maguk közül valónak tekintettek, hogy miként is vizsgáztam szorgalomból, helytállásból. Ma ismét ennek a hajdani közösségnek a melegét

érezem felém sugározni, és ugyanúgy érzem jogosultnak a közösség számadoltató szigorát.

Mint nemzedéktársaim, jómagam is bőven jussoltam útravalót. A székely faluközösség, Sepsiszentkirály és Sepsibodok beszélni, énekelni tanított és értékrendet szabott elém. A családi hányattatás éveiben Tövisen a céhbéli kézművestől önmaga és munkája megbecsülését tanultam; Marosújváron, Talmácson pedig a gyárbeli munkás erejét, forrongó keménységét vehettem át mint rámhagyományozott örökséget. S hoztam a nagyszülők, szülők tanítását: hogyan tegyek különbséget a jó és a rossz között. Igen sokat adott az iskola is. A kolozsvári unitárius kollégium a szellem szabad szárnyalásának szépségeire, a brassói pedig a közszolgálat kötelezettségére ébresztett rá. Itt kaptam meg tanáraimtól a társadalmi felelősségre rádobbantó irodalmat és az ÁGISZ-mozgalomban a népért cselekvés első kísérletének örömét.

A kolozsvári egyetemi években a múlt, a história felé olyan vezérlőre találtam, mint Kelemen Lajos, s a jelen vizsgálatával Bálványosváralján a falukutatással eljegyződve olyan tanítóra, mint Venczel József. A háborús években pedig abból is leckét vettem, hogy megtalálható-e az elembertelenedés tájain a határkő, hiszen ebből a tárgyból is naponta kellett vizgát tennem.

Az első tudományos közösség — az Erdélyi Tudományos Intézeté — olyan értelmiségiek, kutatók közé fogadott be, mint amilyen Szabó T. Attila, György Lajos, Juhász István vagy későbbben Gaál Gábor. Ezekben az években életre szülőan elkötelezetté tett a szocializmus hite s az emberre szabottabb társadalom építésének önként vállalt gondja. Szólhatnék a Levéltárról, az Egyetemről, azokról, akikről, fiataitól, időt töltöttebbtől, gazdagodott az útravaló, s növekedett az adósságteher. Ekkor azonban már a törlesztés időszakához is elérkeztem.

Igaz, más útravalót is jussolnom kellett. Leckét kellett vennem az emberi természetből, tanulnom sokat magam és mások esendő voltáról, a körülmények sajtóló, sokszor torzító erejéről. Végezmem kellett meg nem köszönt, túl gyorsan feledett, vagy kevés értelmű munkát, vesztegetni időt, jószándékot. Küzdenem kellett lehetőségekért akkor, amikor már építkezni kívántam, s óhatatlanul ütköztem én is megnevezésbe, s kerültem szembe elvekkkel, emberekkel.

A percepció volt azonban a nagy summát kitevő, az erogáció rovatának ismertetéséhez hozzá sem merek kezdeni. Ahol számottevőbb a bevétel, ott ugyanis inkább szándékra, törekedésre találok. Olyanokra, mint amilyen az a Goethétől szavakba öltöztetett parancs, hogy „igyekezz megtenni a kötelességedet, és meg tudod, mi lakozik benned! De mi a kötelességed? Az, amit a hétköznapiak követelnek.“ A kiadások rovatába ezért jegyezhettem sokszor nem is eredményt, csak jószándékú igyekezetet arra, hogy tegyek valamit, amit korom és közösségem a hétköznapiak rendjén megkövetel.

Tudtam-e törleszteni valamit abból a sokból, amivel népem és társadalmam megajándékozott? Csetri Elek olyan baráti szeretettel és bőkezűséggel mérte ki nekem a nyugtatványokat, hogy az talán egy kicsit megnyugtathatna, a hat évtizedről számot adva is elringathatna. Elégedetten nyugodni, sajnos, nem tudok, hiszen ma már mind tisztábban látom a kötelességek sokaságát is. Tartozom még a magyar nemzetiségi önismeretét jól szolgáló históriával. Szükséges tanitanom, hogy szabadulnunk kell a régítől, az avulttól, a hátrahúzódtól, de kell menekülnünk a múlthoz is, hogy megkapaszkodhassunk a minket jellemzőbe, a hagyományokba, az elszürkültéstől, az elvesztéstől menekítőbe. Többel kell hozzájárulnom a kisműzött, a javakból kevesebbet jussolók, az életben nagyobb bizonytalansággal, félelemmel élő emberek pártján álló históriához. Tartozom a helytálláshoz szükséges, emberi méltóságot alapozó, önértéktudatot adó történelem sok fejezetével, az elnyomás elleni szakadatlan küzdelem rajzával, a kudarcok tanulságának, a sikerek lelket megerősítő örömeinek átadásával. Egyszóval: passziv a mérlegem.

Nem is olyan régen B. Nagy Margit pályaképét vázolván Jakó Zsigmond tette fel neki a kérdést: Hogyan tovább? Nos, engem súlyos gondok elé állítana ez a kérdés. Őszönösen talán azt felelném rá, hogy bár csak azt az ütemet, azt a szintet tartva, értékrendet őrizve, amihez valahogyan már eljutottam. Sajnos azonban tudom, ez nem elegendő.

Hadd maradjon hát kimondatlan, belső gondként, teherként hordozott és az életnek mégis értelmet kölcsönző a jövőre vállalt feladat. Váljék viszont kimondottá a nekem ajándékozott szép ünnepért kijáró hála, a köszönet azért, hogy tartozok valahová, ahol a gyorsan múlt időben ily szépen kikerekedő évfordulón számadásra kötelezettként megjelenhettem.

Imreh István